

DIN LUPTA MUNCITORIMII BĂNĂȚENE ÎMPOTRIVA EXPLOATĂRII BURGHEZO-MOȘIEREȘTI (1938—1940)

GHEORGHE OANCEA și TRAIAN BUNESCU

Numeroase au fost cauzele care au determinat ca, în perioada dictaturii regale, situația maselor, în general, a muncitorilor, în special, să se înrăutățească. În acest sens, este edificator faptul că, în timp ce prețurile de vânzare a produselor de larg consum crescuseră cu 50—100%¹, salariile erau departe de a acoperi o astfel de creștere, dacă avem în vedere că se aflau la nivelul extrem de scăzut al anilor de criză economică de supraproducție din 1929 — 1933. Dat fiind faptul că „aproape toate articolele de primă necesitate s-au scumpit pe piață în mod progresiv”², că existau foarte mulți muncitori care nu câștigau îndeajuns „ca să compenseze diferența la scumpețe a alimentelor”³, starea de spirit a populației era foarte îngrijorătoare. Pe bună dreptate ziarul „Scînteia” — organ al C.C. al P.C.R. — consemna „nemaipomenita sporire a lipsurilor și mizeriei muncitorimii, țărănimii și funcționărimii — și o îmbogățire uriașă a marilor fabricanți și moșieri, a marilor proprietari de magazine”⁴.

Astfel de fenomene se întâlneau și în Banat. Așa, bunăoară, datorită decalajului extrem de mare dintre prețurile de larg consum și salarii, muncitorii de la Uzinele Unite Ferdinand (azi Oțelul Roșu) erau nevoiți să suporte „o mare foamete... și o mizerie însoțită de o persecutare permanentă din partea conducerii”⁵. Deși conducerea Uzinelor Ferdinand făcea mare caz de sporul de salariu de la 107,49 lei pe zi în luna decembrie 1936 la 129,39 lei în octombrie 1938, un astfel de spor nu era de natură să ducă la o îmbunătățire a nivelului de trai al muncitorilor, deoarece în ianuarie 1939 o familie de muncitori, alcătuită din trei persoane, era nevoită să cheltuiască numai pe

¹ „Scînteia”, anul IX, nr. 25 (115), din 22 noiembrie 1939.

² „Azi”, anul VII, seria a doua, nr. 36, din 22 noiembrie 1939.

³ Arh. st. Timișoara, fond. Timiș-Torontal, dos. nr. 35/1940, f. 1—2.

⁴ „Scînteia”, anul IX, nr. 25, din 22 noiembrie 1939.

⁵ Arh. st. Caransebeș, fond. nr. 169/Uzina Ferdinand, dos. nr. 1/1939, adresa nr. 154 570, din 6 martie 1939.

alimente suma de 3 869 lei, în timp ce salariul pe aceeași lună se ridica doar la 3 096 lei. Drept urmare, pentru îmbrăcăminte, încălțăminte, lemne de foc, chirie etc., muncitorii respectivi trebuiau să se împrumute sau să renunțe la o parte din alimentele strict necesare existenței ⁶.

Erau și situații în care câștigul muncitorilor echivala doar cu diferența dintre prețurile vechi și cele majorate. De pildă, muncitorii de la Fabrica de șuruburi din Anina erau nevoiți, înspre finele anului 1939, să lucreze doar 8—10 zile pe lună. „Dacă se ține cont și de scumpirea vieții — se arată într-un memoriu din 4 decembrie 1939 —, suma ce o primim ca salar acoperă numai diferența de majorare a prețurilor la articolele de primă necesitate.” Într-adevăr, pentru cantitatea de bunuri care în 1938 se plătea 3 500 lei, în 1939 respectiva cantitate costa nu mai puțin de 4 700 lei, în timp ce un muncitor de la fabrica amintită câștiga în decembrie 1939 suma de 1 200 lei ⁷.

Nu rare au fost cazurile când muncitorii își manifestau disperarea față de condițiile de viață atât de greu de suportat. „Vine iarna și nu avem lemne, nu avem cu ce cumpăra cele necesare traiului — arătau într-un memoriu la 16 august 1938 muncitorii de la Fabrica „Astra” din Arad —, vine școala, iar noi sîntem plini de datorii și mizeria domină peste noi” ⁸. Muncitorii de la mina de cărbuni „Baia Nouă” din fostul județ Severin cereau conducerii Societății minelor să li se pună la dispoziție alimentele de strictă necesitate ⁹. Lipsa de bunuri sau prețurile exagerate ale acestora îi puneau în imposibilitate de a le putea cumpăra ¹⁰. Articole ca: talpă, piei, încălțăminte, îmbrăcăminte, stofe, coloniale etc. deveniseră greu accesibile oamenilor muncii. Situația grea a muncitorilor mineri și a lucrătorilor din portul Drencova, care aparținea de mina Cozla, era reflectată și în condițiile de locuit; în 129 de locuințe formate dintr-o cameră și o bucătărie locuiau familii de cîte 4—5 persoane, multe bucătării fiind transformate în camere de locuit ¹¹. Din acest punct de vedere, într-o situație și mai grea se aflau muncitorii cărăuși de la U.D.R. Aceștia erau nevoiți să locuiască în adevărate colibe, „vechi, dărăpănate, zidite din lemn prost, direct pe pămînt fără soclu, cu geamuri fixe numai de o palmă, cu un mobilier redus la o laviță”. Această categorie de muncitori „câștigă atîta ca să trăiască cînește și nici o zi măcar omenește, căci cum li-e locuința, așa li-e și alimentația. Copiii le sînt slabi, anemici și din cauza locuințelor... și din cauza alimentației proaste, datorită sărăciei” ¹².

La toate acestea, adăugînd reținerile din salarii, majorarea impozitelor globale, incertitudinea lucrului și nesiguranța în ziua de mîine, ne formăm o anumită imagine asupra condițiilor de viață ale muncitorilor din acea vreme.

Deși în Banat industria era mai dezvoltată decît în alte regiuni ale țării, și aici muncitorii erau obligați să lucreze în condiții foarte grele. De

⁶ Arh. st. Timișoara, fond. ținutul Timiș, dos. nr. 58/1938—1939, f. 9—10.

⁷ Ibidem, dos. nr. 76/1939, f. 3.

⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 9844, f. 66.

⁹ Ibidem, fond. nr. 72, dos. nr. 6835, f. 11.

¹⁰ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 563, dos. nr. 45/1938.

¹¹ Ibidem, fond. nr. 484 (mina Cozla), dos. nr. 19/1938, f. 1—2.

¹² Ibidem, fond. nr. 563, dos. nr. 113/1938—1939, f. 1.

exemplu, muncitorii de la secția vagoane-marfă din cadrul Atelierelor principale C.F.R. Timișoara lucrau „sub cerul liber, într-un noroi și o murdărie indescriptibilă. Sumedenie de muncitori — se arată într-un document — sînt în concediu de boală, iar zilnic 40—80 muncitori merg la medici unde li se dă sare amară sau aspirină și sînt trimiși la lucru înapoi”¹³. De altfel, nu numai muncitorii de la secția vagoane, ci „jumătate din personal lucrează în aer liber în lipsa de hale de lucru acoperite”. Apoi, canalizarea insuficientă, existența apei potabile numai în patru locuri ale Atelierelor, lipsa de garderobe, a sălii de mese etc. făceau ca numărul lucrătorilor ce se îmbolnăveau să fie excesiv de mare¹⁴.

Datorită neglijării protecției muncii de către patroni, accidentele de muncă se țineau lanț. Astfel, în anii 1938—1939, numai în întreprinderile de pe raza ținutului Timiș au avut loc 10 824 de accidente de muncă, dintre care 69 mortale, iar 418 accidente s-au soldat cu incapacitate de muncă de la 20—100%¹⁵.

În schimb capitaliștii, în goana după profituri mari, prelungeau ziua de muncă, în multe cazuri, pînă aproape de limita fizică. În majoritatea întreprinderilor industriale, în anul 1938, durata zilei de muncă a fost următoarea: 10—16 ore în industria textilă și în industria extractivă; 10—14 ore în industria metalurgică și industria încălțămîntei; 12—16 ore în industria forestieră și 14—18 ore în industria de panificație¹⁶.

Toate acestea aveau loc sub oblăduirea legilor antimuncitorești ale guvernelor de dictatură regală, care prevedeau prelungirea legală a zilei de muncă, dreptul patronilor de a suprima concediile de odihnă ale muncitorilor etc.¹⁷.

Deși în anul 1938 producția industrială a României a atins „cel mai înalt nivel cunoscut în orînduirea burghezo-moșierească”¹⁸, totuși, în Banat, unele întreprinderi nu lucrau cu lunile, așa cum a fost cazul Fabricii de sticlă „Tomești”, care în februarie, octombrie, noiembrie și decembrie ale anului 1938 și-a întrerupt activitatea. Datorită faptului că întreprinderea „a dat faliment” în perioada de la 26 septembrie 1938 la 18 februarie 1939, dată cînd și-a reluat activitatea, cei 240 de muncitori au fost concediați, chiar „în pragul iernii”¹⁹.

În această privință este elocvent și raportul pe anul 1938 al Regiunii a XI-a industrială Arad, care informa Direcția dezvoltării producției indus-

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 6829, f. 65, 69, 70.

¹⁴ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 563, dos. nr. 64/1940, f. 4.

¹⁵ Ibidem, fond. ținutul Timiș, dos. nr. 70/1940, f. 5—8.

¹⁶ Gheorghe Surpat, *Pauperizarea clasei muncitoare din România burghezo-moșierească*, Edit. științifică, București, 1962, p. 164.

¹⁷ Al. Gh. Savu, *Date privind mișcarea grevistă în timpul dictaturii regale*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.”, nr. 5/1963, p. 66.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, „*Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*”, Edit. politică, București, 1966, p. 38.

¹⁹ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 563, dos. nr. 13/1938, f. 10.

triale București că anul 1938 a început „catastrofal pentru industrie“, că primele luni ale anului amintit au înregistrat reduceri mari, atât în producție, în vânzarea ei, cât și în timpul de lucru ²⁰. În anii 1939—1940, fenomenul s-a accentuat și a îmbrăcat și alte forme. De pildă, fabrica de șuruburi din Anina, proprietatea Societății U.D.R., din cauza reducerii comenzilor din partea C.F.R.-ului și a lipsei de materii prime, în luna noiembrie 1939 a lucrat 20 de zile, iar în decembrie același an doar 10 zile ²¹. În iulie 1940, Regiunea a VIII-a industrială a ținutului Timiș, într-un raport confidențial înaintat forului tutelar din București, arăta că fabricile de pe raza ținutului respectiv își reduceau producția din zi în zi, iar altele chiar o sistau ²².

Datorită situației internaționale, în principal a războiului, schimbul de mărfuri nu se mai desfășura normal, comerțul fiind influențat negativ, în sensul că exportul de produse scădea simțitor ²³. O bună parte a întreprinderilor bănațene sînt printre primele care aveau să suporte consecințele acestei situații. Din această categorie făceau parte, de exemplu, Fabrica de încălțăminte de lux „Filt“ din Timișoara ²⁴, al cărei export devenise extrem de redus, Fabrica de furnir și industrie a lemnului „Prohaska“ din Deta, care, datorită lipsei de materii prime și, mai ales, a micșorării exportului în țări ca Anglia, Egipt, Palestina etc., ajunsese într-o situație „exceptional de gravă“, cu o producție „complet paralizată“, ș.a. ²⁵. Dar cel mai mult lovite de „criză și scumpete“ erau întreprinderile miniere Moldova Nouă și Moldova Veche, Berzasca, Drencova, Cozla etc. ²⁶, care, datorită cauzelor arătate, ajunseseră într-o stare foarte grea, cu o producție din cele mai scăzute.

Toate acestea se răsfrîngeau direct asupra muncitorilor, deoarece clasele exploatatoare încercau să rezolve toate greutățile pe seama lor. Astfel, datorită reducerii numărului zilelor de muncă lunare, șomajul era întilnit foarte des ²⁷. În ianuarie 1938, numai la Reșița existau 833 de șomeri ²⁸. La 31 decembrie 1939, în orașul Timișoara și în județul Timiș-Torontal, 153 de muncitori erau fără lucru, în orașul Lugoj și în județul Severin 144, iar în județul Arad 35 de muncitori nu aveau de lucru ²⁹. În anul 1940, numărul fabricilor din ținutul Timiș care anunțau concedieri era în creștere ³⁰. Concedierile în masă, pe grupe mai mici sau mai mari de muncitori, pe timp mai scurt sau mai lung, sub pretextul acordării concediului anual legal ³¹, devenise o practică curentă a claselor exploatatoare. Acest lucru rezultă dintr-o serie întregă de documente ale vremii. De exemplu, în anul 1938, la Întreprinderea de încălțăminte

²⁰ Arh. st. Timișoara., fond. nr. 563, dos. nr. 13/1938, f. 43.

²¹ Ibidem, dos. nr. 76/1939, f. 1.

²² Ibidem, fond. nr. 458, dos. nr. 224/1940, f. 21.

²³ Ibidem, fond. nr. 563, dos. nr. 21/1938—1939, f. 1.

²⁴ Ibidem, dos. nr. 41/1940, f. 3.

²⁵ Ibidem, dos. nr. 78/1939, f. 1.

²⁶ Ibidem, fond. nr. 458, dos. nr. 221/1940, f. 69.

²⁷ Arhiva M.F.A. — M. St. M., fond. nr. 225/82, dos. nr. 2, f. 6.

²⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 7027, f. 12, 43, 81, 86.

²⁹ Arh. st. Timișoara, fond. ținutul Timiș, dos. nr. 1/1940, f. 16.

³⁰ Ibidem, fond. nr. 458, dos. nr. 224/1940, f. 11.

³¹ Ibidem, f. 21.

„Filt“ din Timișoara, din 250 de muncitori, au fost concediați peste 230, la Fabrica de conserve din aceeași localitate, din 150 de muncitori, aproape 140 au fost obligați să îndure consecințele concedierilor, la Uzinele „Astra“ din Arad aproximativ 500 de muncitori au avut aceeași soartă³². În marea majoritate a întreprinderilor din Banat s-au înregistrat concedieri. Între acestea, mai amintim de Întreprinderea textilă Arad, care, în 18 martie 1938, a concediat un număr de 100 de muncitori, de fabricile „Leczelski și Lengyel“ din Lugoj, care, în ianuarie 1938, din cauza lipsei de comenzi, au concediat 60, respectiv, 25 de muncitori³³ etc.

Metoda concedierilor a fost folosită și în anii următori. Așa, bunăoară, în ianuarie 1940, Fabrica „Romitex“ din Timișoara a concediat 85 de muncitori, Fabrica de sîrmă „Boszak“ a pus pe drumuri circa 40 de muncitori³⁴, iar la Întreprinderea „Gründmann“ din orașul Arad, în ziua de 10 iulie 1940, au fost concediați toți muncitorii³⁵. Din acest punct de vedere, într-o situație chiar mai grea se aflau muncitorii din întreprinderile mai mici din Banat, care fie că și-au redus extrem de mult activitatea, așa cum a fost cazul Uzinei chimice din Timișoara, Eg-Gü, a Țesătoriei de bumbac „Teba“, S. A. din Arad, și a Uzinei de torcătorie din Timișoara, fie că și-au încetat activitatea, în care sens amintim de Țesătoria mecanică „Holdt și Rotsching“ din Lugoj, Fabrica de piepteni „Venus“ din Jimbolia, Moara cu aburi, S. A. din Oravița, ș.a.³⁶

Subliniem faptul că, din categoria celor concediați, făceau parte în primul rînd muncitorii care se îmbolnăveau. De îndată ce comunicau celor în drept acest lucru, respectivii muncitori se vedeau concediați. Această procedură a determinat ca foarte mulți muncitori, de teama concedierilor, să lucreze bolnavi³⁷.

Faptul că, în anii de dictatură regală, condițiile de viață și de muncă ale muncitorimii bănățene, ca, de altfel, ale tuturor muncitorilor din țara noastră, au devenit foarte grele, înrăutățindu-se simțitor, a determinat muncitorimea să-și intensifice lupta împotriva exploatării burghezo-moșierești, pentru menținerea libertăților cucerite. Bătăliile de clasă anterioare îmbogățiseră experiența revoluționară a clasei muncitoare.

Faptul că în fruntea clasei muncitoare se afla încercatul Partid Comunist Român a sporit combativitatea, spiritul de luptă al muncitorimii. El a demascăat cu tărie cercurile reacționare, politica antimuncitorească a burgheziei și moșierimii române, care, în frunte cu Carol al II-lea, au intensificat exploatarea și au limitat libertățile democratice ale oamenilor muncii³⁸. Într-un manifest al său din iulie 1938, de pildă, P.C.R. arăta că, pe plan intern, dictatura regală a înăsprit exploatarea maselor populare într-o măsură

³² A. I. G. H. S a v u, *op. cit.*, p. 68.

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 6827, f. 4, 27, 44, 47, 86, 97.

³⁴ Ibidem, dos. nr. 6834, f. 7, 13.

³⁵ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 452, dos. nr. 224/1940, f. 9.

³⁶ Ibidem, f. 60.

³⁷ Ibidem, fond. nr. 563, dos. nr. 74/1939, f. 2.

³⁸ „Lupta de clasă“, anul XIX, nr. 1, din martie 1938.

neîntîlnită³⁹. Înțelegînd că, în condițiile date, lupta este singura alternativă a clasei muncitoare, P.C.R. mobiliza masele la acțiuni împotriva guvernelor de dictatură regală⁴⁰. El îndruma comuniștii să considere întreprinderea drept bază a activității lor și, totodată, să folosească posibilitățile legale oferite de bresle în scopul organizării luptei împotriva exploatării capitaliste⁴¹.

Comitetul teritorial al P.C.R. din Transilvania (care cuprindea și Banatul) a cerut comuniștilor să organizeze în acest sens „Comitete de acțiune”⁴², în care să intre atît comuniști, cît și social-democrați, indiferent de apartenența sindicală. În Banat, această luptă a fost intensă și dîrză, datorită faptului că în multe întreprinderi activau celule ale P.C.R. și U.T.C., cu o strînsă legătură între ele, legătură care exista și între centrele muncitorești. De pildă, între organizațiile P.C.R. din Timișoara și Reșița, legătura era făcută de comuniști de la Atelierele principale C.F.R. Timișoara, „unde se găsesc un procent destul de important de comuniști”⁴³. Tot aici erau 30 de U.T.C.-iști, iar la Reșița 22 de U.T.C.-iști⁴⁴. O largă activitate desfășurau și organizațiile Madosz din Banat, care aveau legături cu numeroase sate⁴⁵.

Sînt numeroase documentele vremii care atestă o activitate largă și susținută a comuniștilor în Banat. De pildă, organele statului semnalau că, în anul 1938, propaganda comunistă a fost mult mai intensă decît în anii precedenți, că în toate părțile regiunii au fost răspîndite manifeste prin care se atacau cercurile exploătătoare guvernamentale⁴⁶. Pe lîngă manifeste și propaganda de la om la om, comuniștii difuzau broșuri avînd coperte inofensive, ziarul „Scînteia” și diferite alte publicațiuni în limba română și maghiară⁴⁷. În 9 februarie 1939, Inspectoratul de poliție Timișoara consemna într-un raport al său că „vechii membri ai organizației comuniste iau dese contacturi între ei, prin vizite la domiciliu, întîlniri pe stradă etc., ceea ce dovedește un început de reorganizare”⁴⁸.

Spiritul combativ imprimat de comuniști în rîndul muncitorilor a fost evidențiat, între altele, și de faptul că la adunarea muncitorilor textiliști din Timișoara, care a avut loc în ziua de 26 ianuarie 1940 în clădirea Fabricii de bere, oratorii au îndemnat muncitorii „să fie uniți cu toții și fiecare să propage ideile și interesele muncitorești”⁴⁹. Tot în acel timp, după cum consemna un raport al organelor securității statului din Oravița, „flancul stîng

³⁹ Arh. Inst. de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ab XXII-13, inventar 1015.

⁴⁰ Ibidem, cota XXIII-22, inventar 1043.

⁴¹ „Lupta de clasă”, nr. 6, din august 1939.

⁴² Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 103, dos. nr. 8176, f. 581.

⁴³ Ibidem, fond. nr. 11, dos. nr. 2972, f. 480.

⁴⁴ Arhiva Inst. de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A XXIV-36, inventar 1602.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 563, dos. nr. 43/1938, f. 4.

⁴⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 103, dos. nr. 8176, f. 581.

⁴⁸ Ibidem, fond. nr. 11, dos. nr. 2831, f. 121.

⁴⁹ Ibidem, f. 95.

al mișcării muncitorești din Reșița a luat măsuri de a continua activitatea sub forma de secțiuni sportive, turistice și culturale”⁵⁰.

Pe baza indicațiilor organelor superioare ale partidului, o importantă activitate au desfășurat-o comuniștii din Banat pe linia transformării breslelor în mijloace organizate de luptă legală pentru revendicările clasei muncitoare. În acest scop, în multe locuri, celulele P.C.R. au reușit să introducă comuniști în conducerea breslelor și astfel activitatea acestora, în bună măsură, a fost pusă în slujba clasei muncitoare și nu a patronilor. În această privință, este semnificativ faptul că, la începutul anului 1940, din cei 241 de membri aflați în conducerea breslelor din ținutul Timiș, 81 erau comuniști, 12 social-democrați și 5 simpatizanți comuniști⁵¹. Atenția organizațiilor locale ale P.C.R. a fost îndreptată mai ales asupra breslelor în a căror conducere pătrunseseră elemente fasciste; demascarea și înlocuirea lor cu membri ai P.C.R. au constituit succese politice de mare însemnătate pentru lupta de clasă a proletariatului. Așa au procedat, de pildă, comuniștii din Reșița cu prilejul alegerii noului comitet al breslelor, care a avut loc la 6 martie 1940 și în care, de astă dată, aproximativ 40% din totalul membrilor din comitet erau comuniști⁵². În noul comitet au intrat comuniști, ca Popeti Ioan, Breitenhoffer Anton, Bayerle Iosif și alții, care se bucurau de multă încredere și apreciere din partea muncitorilor⁵³. Datorită faptului că în conducerea breslei muncitorilor din metalurgie și electricitate, secția Reșița, predominau comuniștii și social-democrații, aceasta s-a situat pe o poziție fermă, de apărare a intereselor muncitorilor, denunțând, la 31 decembrie 1940, contractul de muncă colectiv, dat fiind faptul că conducerea U.D.R.-ului nu respectase obligațiile contractuale față de muncitori⁵⁴.

Și în rîndurile muncitorilor timișoreni se făceau simțite prezența și activitatea comuniștilor în conducerea breslelor. Organele statului semnalau în februarie 1940 că „în rîndul muncitorilor persistă ideea de solidaritate și organizare muncitorească, idee care s-a înrădăcinat și mai puternic după ce în comitetele de conducere ale breslelor au pătruns oameni de încredere din fostele mișcări comuniste și social-democrați, din care cauză direcția nu putea fi decît de nuanță de stînga”⁵⁵. Drept rezultat, combativitatea și hotărîrea în luptă a muncitorilor au crescut. În numeroase fabrici din Timișoara, între care la întreprinderile comunale de apă, canalizare, electricitate și tramvaie, la Fabrica „Dura”, la Industria linii, la Fabrica de mînuși și la Fabrica de pălării, la Fabrica de bere etc., muncitorii formulau revendicări de mărire a salariilor pînă la 50%, iar la Fabrica „Filt”, datorită faptului că nu li s-au mărit salariile cu 50%, muncitorii au sistat lucrul⁵⁶.

⁵⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 7035, f. 26.

⁵¹ Ibidem, fond. nr. 11, dos. nr. 6833, f. 5, 6, 7, 18.

⁵² Ibidem, fond. nr. 72, dos. nr. 6833, f. 18.

⁵³ Arh. st. Timișoara, fond. ținut Timiș, dos. nr. 1/1940, f. 6.

⁵⁴ Ibidem, f. 6.

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 6833, f. 4.

⁵⁶ Ibidem.

În linii generale, comuniștii canalizau activitatea breslelor pe linia luptei împotriva concedierilor, a reducerilor de salarii, de lucru, împotriva scumpirii alimentelor ⁵⁷ etc. În felul acesta, ei reușeau să îmbine cu pricepere formele de luptă ilegală cu posibilitățile oferite de activitatea legală a breslelor.

În perioada la care ne referim, grevele au reprezentat una din principalele forme de luptă ale muncitorilor pentru revendicări economice și politice. În aproape toate memoriile, muncitorii cereau sporirea salariilor, plata orelor suplimentare, respectarea celor opt ore de lucru, anularea concedierilor, acordarea concediilor de odihnă, eliberarea muncitorilor arestați în timpul conflictelor de muncă, anularea legii de prelungire a zilei de muncă, precum și recunoașterea delegaților. În obținerea acestor revendicări erau interesați toți muncitorii, fapt ce a determinat ca lupta împotriva patronilor să fie unită și solidară.

Acțiuni greviste au fost întreprinse de muncitorii din aproape toate unitățile industriale ale Banatului. În cele ce urmează, ne vom ocupa de prezentarea doar a câtorva dintre ele.

Începutul anului 1938 s-a caracterizat prin mari frământări de ordin politic și printr-o largă ridicare la lupta grevistă a muncitorilor, având mobiluri foarte variate. De exemplu, pentru a determina conducerea să renunțe la intenția de a proceda la concedieri în masă, la jumătatea lunii ianuarie 1938, muncitorii de la Fabrica de unelte din Bocșa Română, aparținând Uzinelor domeniilor Reșița, au declarat grevă ⁵⁸. Nesatisfacerea cererii de mărire a salariilor și concedierea unui număr de 60 de muncitori au determinat și pe muncitorii de la Fabrica textilă din Lugoj să declare grevă la 27 ianuarie 1938 ⁵⁹. În aceste condiții, „patronul a fost nevoit să promită muncitorilor un spor de salariu de 7% și garantarea a 40 ore de lucru pe săptămână” ⁶⁰. Muncitorii însă, nemulțumiți cu sporul de mai sus, au refuzat să reia lucrul, cerînd o majorare a salariilor cu 25—30%. Pentru a determina conducerea să accepte sporul de salariu cerut, cei 400 de muncitori în grevă s-au masat în fața porții fabricii. Numai apelînd la organele de represiune ale statului conducerea întreprinderii a reușit să forțeze muncitorii ca, în ziua de 2 februarie 1938, să reia lucrul ⁶¹.

Pentru a determina muncitorii să renunțe la sporul de salariu revendicat, conducerea întreprinderii „Astra” din Arad a concediat, la începutul lunii iunie 1938, 300 de muncitori, amenințînd, totodată, cu concedierea încă 400 de muncitori. Drept răspuns, muncitorii au declarat grevă, obligînd conducerea să reprimească la lucru pe cei concediați și să revină pentru un timp asupra hotărîrii de a face noi concedieri. Astfel, mai mult de jumătate din numărul muncitorilor concediați au fost reprimiți la lucru ⁶². Începînd din 14 iunie 1938, conducerea fabricii a început din nou concedierile, însă, sub

⁵⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 6833, f. 5.

⁵⁸ Ibidem, dos. nr. 6877, f. 10.

⁵⁹ Ibidem, f. 8.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem, dos. nr. 6827, f. 13—14.

⁶² Ibidem, f. 86.

ameninţarea declanşării unei greve generale pe uzină, ea a fost nevoită să anuleze multe preavize de concedieri şi să reprimească la lucru 280 de muncitori din cei 400 concediaţi ⁶³, fapt ce a constituit un succes al luptei muncitorilor din această întreprindere.

Asemenea acţiuni au organizat şi muncitorii mineri. Conducerea minelor de cărbuni de la Cozlea din fostul judeţ Caraş opunându-se a accepta sporul de salariu cerut de muncitori, spor cu care însăşi Curtea de Apel din Timişoara a fost de acord, la 11 februarie 1938, 120 de mineri, după ce au intrat în mină, au refuzat categoric de a mai ieşi la suprafaţă. Deşi la faţa locului au sosit 4 ofiţeri şi 20 de jandarmi, care au ameninţat cu arestări, muncitorii nu au acceptat să părăsească mina şi să reia lucrul pînă ce nu li s-au satisfăcut revendicările ⁶⁴.

Anul 1939 se caracterizează printr-o intensificare a grevelor muncitoreşti. Astfel, în zilele de 2—3 martie 1939, muncitorii de la Uzinele Ferdinand şi Nădrag au declarat grevă deoarece nu li s-au mărit salariile, așa după cum li se promisese de către rezidentul regal al ţinutului Timiş. Greva a fost aproape generală, dacă avem în vedere că la Uzinele Ferdinand, din 1792 de muncitori, au intrat în grevă 1 574, iar la Nădrag, din 402 muncitori, 385 au declarat grevă, în semn de solidaritate cu greviştii din Ferdinand. După părerea Inspectoratului muncii al ţinutului Timiş, „greva de la Ferdinand şi Nădrag se producea chiar în cazul dacă Societatea ar fi acceptat toate cererile muncitorilor, întrucît ea era hotărîtă mai de mult şi s-a aşteptat numai momentul potrivit” ⁶⁵. Rezultă de aici că greva a fost pregătită din timp, că în rîndurile maselor de muncitori protestul faţă de condiţiile grele de viaţă şi de muncă era foarte puternic, fapt evidenţiat şi de caracterul pe care greva respectivă l-a îmbrăcat pe parcursul desfăşurării ei. Clasele exploatoare au simţit din plin consecinţele grevei: prin acţiunea muncitorilor de la Ferdinand şi Nădrag s-au pierdut 3 648 de zile de muncă ⁶⁶.

Observînd că grevele se ţin lanţ, că spiritul revendicativ al muncitorilor se află în creştere, că activitatea comuniştilor se făcea tot mai simţită în întreprinderi, guvernul de dictatură regală a trecut la represalii anticomuniste şi antimuncitoreşti. Astfel, în ziua de 5 mai 1939, Tribunalul militar din Timişoara a condamnat, pentru activitate comunistă, 15 muncitori de la un an şi jumătate pînă la 7 ani închisoare, dînd şi amenzi între 500 şi 20 000 de lei ⁶⁷.

Pentru a acorda un sprijin cît mai eficient conducerilor întreprinderilor în anul 1939 Ministerul de Interne recomanda rezidentului regal al ţinutului Timiş „organizarea, în interesul întreprinderii, a unei poliţii proprii, care să vegheze la prevenirea oricăror încercări de a provoca acte de sabotaj, incendii sau altele de asemenea natură, care ar putea stînjiene normala funcţionare a acestor întreprinderi” ⁶⁸. La 24 mai 1940, Ministerul de Interne, Direcţia

⁶³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 72, dos. nr. 9844, f. 52.

⁶⁴ Arh. st. Timişoara, fond. nr. 484, dos. nr. 19/1938.

⁶⁵ Ibidem, fond. nr. 563, dos. nr. 58/1938—1939, f. 11—13.

⁶⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 6329, f. 13, 15.

⁶⁷ Ibidem, fond. nr. 11, dos. nr. 2829, f. 135.

⁶⁸ Arh. st. Timişoara, fond. nr. 563, dos. nr. 54/1939, f. 2.

administrației de stat, ordona rezidenților regali, prefectilor, Direcției generale a poliției și Corpului de jandarmi: „Veți executa fără cruțare și fără șovăire, întocmind actele și deferind justiției, pe toți acei care se abat de la prevederile legilor în vigoare și de la cea mai elementară datorie față de obligațiunile pe care trebuie să și le impună fiecare, pentru binele public”⁶⁹.

Cu toate acestea, muncitorimea din Banat, la fel ca și cea din întreaga țară, nu a încetat acțiunile greviste. În luna iulie 1940, la Reșița, de pildă, 2 000 de muncitori au sistat lucrul, drept protest față de condițiile grele de viață. Când directorul a întrebat, strigînd, de ce nu lucrează, muncitorii i-au vorbit de lipsa de bani, arătîndu-i „picioarele ieșite din pantofi”⁷⁰.

Revendicările muncitorilor nu se reduceau însă numai la salarii. De pildă, muncitorii de la minele de cărbuni Baia Nouă, județul Severin, au cerut la 15 august 1940, ca, pe lângă mărirea salariilor cu 10—20%, atît în regie, cît și în acord, să li se pună la dispoziție, prin magazia societății, îmbrăcăminte, alimente și alte articole. Acestea urmau să fie distribuite la prețul de cost, avîndu-se în vedere și cheltuielile de transport pînă la Baia Nouă. În memoriul cu revendicările amintite, semnat de 55 de muncitori, se arăta că dacă în 8 zile „nu vom primi nici un rezultat... vom fi siliți a părăsi lucrul nemaiputînd exista cu acest salariu”⁷¹.

Multe din acțiunile muncitorilor au dat rezultate pozitive; de exemplu, la Uzinele „Boszak” din Timișoara, în vara anului 1940, în urma acțiunilor revendicative ale muncitorilor, inițiate și conduse de comuniști, s-a obținut majorarea salariilor cu 20%. Este demn de subliniat faptul că muncitorii români, maghiari și germani își manifestau solidaritatea în asemenea acțiuni. La întreprinderea amintită, precum și la „Igiene”, la Fabrica de vatelină, muncitorii au hotărît să nu permită conducerilor să concedieze vreun muncitor, indiferent de naționalitate⁷².

Lupta împotriva ofensivei patronale îmbrăca și forma conflictelor colective de muncă, al căror număr creștea considerabil. De pildă, în orașul Arad, numai în perioada 1 ianuarie—10 septembrie 1938 au avut loc 12 conflicte colective de muncă, în care erau interesați 11 364 de salariați. În urma acestor conflicte s-au încheiat 8 contracte colective de muncă⁷³.

Problema încheierii și respectării contractelor de muncă de către patroni a constituit unul din obiectivele importante ale acțiunilor greviste. Aici ne rezumăm a arăta, de pildă, că, la începutul anului 1938, conducerea U.D.R.-ului nerespectînd art. 34 din contractul de muncă încheiat (care prevedea ca, atunci cînd muncitorii nu au de lucru, să fie repartizați la alte secții și nu concediați), muncitorii, prin sindicatul lor, au trecut la denunțarea contractului. În cele din urmă, conducerea U.D.R.-ului a fost determinată să ac-

⁶⁹ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 563, dos. nr. 60/1940, f. 1.

⁷⁰ Arh. Inst. de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. cota a XXIV-36, inventar 1602.

⁷¹ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 563, dos. nr. 33/1940, f. 3.

⁷² Arh. Inst. de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota a XXIV-36, inventar 1602.

⁷³ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 563, dos. 55/1938, f. 1.

cepte și alte revendicări. În noul contract colectiv de muncă valabil pînă la 1 martie 1940, între altele, „muncitorii au obținut o majorare de salariu, un spor de lemne de foc, spor familial și alte favoruri”⁷⁴.

Și muncitorii de la Întreprinderea textilă din Arad au reușit să obțină, la 1 noiembrie 1939, încheierea unui nou contract de muncă pe timp de un an, în care se prevedea majorarea salariilor⁷⁵. Starea de spirit a mășelor muncitoare era așa de încordată, încît, uneori, și simple incidente se soldau cu greve. Astfel, în seara zilei de 5 aprilie 1940, în urma unui incident între un reprezentant al întreprinderii sus-menționate și un grup restrîns de muncitori, a doua zi, circa 200 de muncitori au declarat o grevă care a durat 8 ore⁷⁶.

Din cele arătate se desprinde concluzia că, în perioada dictaturii regale, condițiile de viață și de muncă ale maselor muncitoare erau deosebit de grele, datorită, în principal, intensificării exploatării, a politicii de reprimare a mișcării muncitorești, promovată de clasele exploatoare.

Cu toate acestea, muncitorimea, îndrumată de comuniști și avînd experiența din anii anteriori, a dus o luptă dîrză și neînfricată, pentru obținerea unor condiții mai bune de viață. Folosind grevele, ca mijloc de luptă important împotriva ofensivei patronale, muncitorii din Banat au reușit, în multe cazuri, să oblige patronii să le satisfacă revendicările.

Semnificația bătăliilor de clasă din anii 1938—1940 constă în faptul că muncitorii și-au îmbogățit experiența de luptă, înțelegînd, o dată în plus, că lupta revoluționară este singura cale ce le poate asigura un trai mai bun. Lupta unită, acțiunile comune, largi, de masă au avut darul să întărească spiritul de solidaritate al muncitorilor, indiferent de naționalitate. Creșterea combativității s-a datorat comuniștilor, care au fost în fruntea acțiunilor muncitorești, folosind în lupta lor toate posibilitățile legale, așa cum a fost cazul breslelor.

Lupta muncitorimii bănățene împotriva exploatării constituie parte integrantă a luptei generale pe care poporul nostru, sub conducerea P.C.R., a dus-o pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, pentru o viață demnă.

⁷⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 72, dos. nr. 7072, f. 222.

⁷⁵ Ibidem, dos. nr. 6829, f. 108.

⁷⁶ Arh. st. Timișoara, fond. nr. 563, dos. nr. 42/1940, f. 1.